

59

Ekim 2012

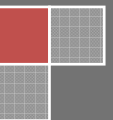
İKV DEĞERLENDİRME NOTU

İLERLEMENİN
MATEMATİĞİ

Melih ÖZSÖZ

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

www.ikv.org.tr

İLERLEMENİN MATEMATİĞİ

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Avrupa Komisyonu genişleme stratejisi ile aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik ilerleme raporlarını Ekim ayında yayımladı. Ancak Rapor, artık ülkemizde heyecanını iyice yitiren AB tartışmalarını gündeme taşımaya yetmedi. 10 Ekim 2012 tarihinde yayımlanan 2012 İlerleme Raporu, Suriye ile yaşanan ve raporun açıklandığı günün akşamı Rusya'nın da dâhil olduğu krizin gölgesinde kaldı. Avrupa'da da gündem 2012 Genişleme Stratejisine ve ilerleme raporlarına kayıtsızdı: malum onlarda da gündemi ekonomik kriz meşgul ediyordu. Hiç şüphesiz, AB'ye Nobel Barış Ödülü verilmesi kararı her iki tarafta raporlardan daha fazla tartışıldı.

Takvim sayfaları değişti. 10 Ekim 2012 geride kaldı. Türkiye bıraktığı yerden gündemine geri döndü. 2012 İlerleme Raporu, Türkiye'ye ilişkin yayımlanan diğer 14 raporun yanına "artı 1" olarak kaydedildi. Bu yazının amacı, 2012 İlerleme Raporu ile ilgili derin bir analiz yapmak değil; bu yazının amacı Komisyon'un raporundaki eleştirilere cevap vermek de değil. Bu yazı Avrupa Komisyonu'nun 1998 yılında Türkiye'ye ilişkin yayımladığı ilk raporundan bugüne, işin matematiğine bakmak; belki de Türkiye-AB ilişkilerine yönelik bir denklem çıkarmak. Ayrıca bu yazının amacı, raporun yayımlanmasının ardından oluşan ve raporun önüne geçen tartışmalar, eleştiriler ve yeni gündem ekseninde, rapor-sonrası dönemi analiz etmek.

15 YIL, 15 RAPOR

Ekim ayı geldi. Her yıl olduğu gibi bu yıl da Avrupa Komisyonu genişleme stratejisi ile aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik ilerleme raporlarını açıkladı. Bir yıllık uzun bir çalışmanın ürünü raporlar heyecanla bekleniyordu. Heyecanla da karşılandı; ama farklı düzeylerde. Türkiye’de heyecan çok yoktu. Zaten son yıllardan belliydi olmayacağı. Üzerine bir de Moskova-Şam seferini yapan uçağın içerisinde “meşru olmayan unsurlar” bulununca, ilerleme raporu gümbürtüye gitti. Avrupa da Türkiye’den farklı değildi. Ekonomik kriz, genişlemenin önüne geçti. Ama sınırlı olsa da rapor, her iki tarafta da tartışıldı. Avrupa Komisyonu yine uyarılarda bulundu, Türk tarafı yine eleştirileri “dengesiz” buldu. Zaten son yıllarda hep böyle olmuyor muydu?

2012 İlerleme Raporu, Türkiye’nin 15. ilerleme raporuydu. İlk rapor 1998 yılında yayımlanmıştı ve tüm ekleri dâhil 57 sayfaydı. O raporun ekinde Türkiye’nin nüfusu 63 milyon; enflasyon %85,7; ihracat 26 milyar dolar; ithalat 46 milyar dolar; çocuk ölüm oranı binde 40; işsizlik rakamı %6,4 idi.

● ● ●

15 raporun yayımlandığı 15 yılda Türkiye ve Avrupa, 4 Komisyon Başkanı; 7 Parlamento Başkanı; 30 AB Dönem Başkanlığı; 4 Genişleme Komiseri (1999 yılından itibaren); Türkiye de 3 Cumhurbaşkanı; 7 Hükümet; 4 Başbakan eskitti.

● ● ●

2012 yılı raporu ise 94 sayfa olarak yayımlandı. Raporda nüfus 74 milyon; yıllık enflasyon %6,5; ihracatı 135 milyar dolar; ithalatı 240 milyar dolar; çocuk ölüm oranı binde 12,6; işsizlik rakamı %8,8 idi. 1998’de 70 milyon TL olan GSYİH, 2011 yılı sonu itibariyle 1.294 milyar TL’ye yükselmişti.

15 raporun yayımlandığı 15 yılda Türkiye ve Avrupa, 4 Komisyon Başkanı; 7 Parlamento Başkanı; 30 AB Dönem Başkanlığı; 4 Genişleme Komiseri (1999 yılından itibaren); Türkiye de 3 Cumhurbaşkanı; 7 Hükümet; 4 Başbakan eskitti. Son ilerleme raporu yayımlandığında, bu rakamların ne olacağını, hep birlikte göreceğiz. Ancak işin matematiksel denklemini çıkartmadan önce, 10 Ekim 2012 ve 11 Ekim 2012 tarihlerine, rapora ilişkin eleştirilere ve rapordan hemen sonra yaşanan gelişmelere bakmakta fayda var. Bunlar arasında bir ilişki kanıtlanma imkânı belki de hiç mümkün olmayacak, ancak alt alta sıralandığında bir anlam ifade ettikleri kesin.

10 EKİM 2012, ÇARŞAMBA: ÇÖPE GİDEN RAPOR

İlerleme raporu, AB’ye aday ve potansiyel aday ülkelerin yıllık bazda üyelik yolunda attıkları ve atamadıkları adımları; Kopenhag kriterlerine uyum açısından gerçekleştirdiklerini ve gerçekleştiremediklerini anlatan; gerçekleştiremediklerini nasıl gerçekleştirmeleri gerektiği konusunda son derece ayrıntılı bilgiler veren bir belgedir. Bir çeşit yıllık karne denebilir. İlerleme raporu, yıldan yıla yayımlanır. Herhangi bir aday ülkenin durumunu karşılaştırmalı inceleme imkânı verir. Bu rapora bakarak, bir yıl boyunca neler olduğu veya olmadığı söylenebilir. Yıllar içerisinde, ülke bazında giderek daha ayrıntıya inen ve uzmanlık içeren bir rapordur. Birey ve toplum hayatının her boyutunu ele alır. Birey ve toplum hayatını ilgilendiren bütün konularda bilgi veren, fotoğraf çeken bir metindir.

İlerleme raporları aslında okuyanlara bilmedikleri bir şey söylemez. Ancak, bilip de görmezden geldiğimiz birçok nokta gün yüzüne çıkar raporlarda. Belki de eleştirilerin kaynağı budur.

Rapor kabaca dört bölümden oluşur: Genel giriş, siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve AB müktesebatı gerekliliklerinin yerine getirilmesi. Türkiye ile ilgili genel değerlendirme bölümü, girişte yer alır. Siyasi kriterler ve ekonomik kriterler, AB üyelik başvurusunun ön koşulu olan Kopenhag Kriterlerinin karşılanmasında meydana gelen gelişmeleri ele alır. AB müktesebatına uyum bölümünde ise, 33 başlıkta tüm müktesebat fasılları tek tek değerlendirilir. Anlayacağınız ilerleme raporları bütüncül bir fotoğraftır. Aday ülkenin bir yıllık karnesidir. O yüzden de heyecanla beklenir.

Ancak... 2012 Türkiye İlerleme Raporu bile, artık ülkemizde heyecanını iyice yitiren AB tartışmalarını gündemin üst sıralarına taşımaya yetmedi. 2012 İlerleme Raporu, Suriye krizinin gölgesinde kaldı. Raporun yayımlandığı 10 Ekim 2012 gününün akşamı, Moskova-Şam seferini yapan Suriye Havayollarına ait bir uçağın “içerisinde meşru olmayan unsurların bulunması” nedeniyle iki Türk F-16 savaş uçağı tarafından Ankara Esenboğa Havalimanı’na zorunlu olarak indirildiği haberi, gündeme bomba gibi düştü. Ana haber bültenleri, sıcak gelişmeyi son dakika haberleriyle verirken, Türkiye’nin AB üyelik müzakereleri sürecinin son bir yılını değerlendiren ilerleme raporu, haber bültenlerinin

• • •

Türkiye için ise bu, 15. ilerleme raporuydu. Belki de heyecan eksikliğinin nedeni buydu! Günde binlerce sayfa belge ve içerik üreten Avrupa Komisyonu için, ilerleme raporunun 15. yılında Türkiye’ye sadece 94 sayfa nasip oldu. Demek ki Türkiye ya çok “ilerlemişti”, ya da “eleştirilecek çok şey vardı”; veya 15. raporda bile söylenecekler.

• • •

ancak sonlarına doğru kendine yer bulabildi. Hâlbuki müzakerelerin başladığı ilk yıllarda, ilerleme raporları ne büyük heyecanla sunulurdu, Türk kamuoyuna. Tartışma programları düzenlenir, ilerleme raporundaki eleştiriler etraflıca ele alınırdı. İşin özü son yıllarda olduğu gibi, bu yıl da gelenek değişmedi: Avrupa Komisyonu’nun ilerleme raporu, yoğun gündeme ve Türkiye’de heyecanını yitiren AB üyelik sürecine kurban gitti.

Avrupa için de farklı bir durum söz konusu değildi. 10 Ekim 2012 günü, AB’nin gündeminde yine ekonomik kriz vardı: son iki yılda olduğu gibi. Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanı Christine Lagarde, Avrupalı hükümetlere Avro Bölgesi’ndeki ateşi düşürmek ve finans piyasalarına güven aşılama için acilen işbirliği içinde harekete geçme çağrısı yaparken; komşu Yunanistan’ın gündeminde, Almanya Başbakanı Angela Merkel’in ülkeyi ziyareti nedeniyle, *Sintagma* Meydanı’nda süren taşlı, sopalı eylemler vardı. Avrupa’da da ilerleme raporları heyecan yaratmadı. Zaten ekonomik kriz yorgunu Avrupa, genişlemeyi ele almak şöyle

dursun, mevcut sistemi devam ettirmenin yollarını arıyordu. Daha 2004 yılında, yani sekiz sene önce AB macerasına atılan Macaristan’ın Başbakanı Viktor Orban, genişleme stratejisi ve ilerleme raporlarının açıklandığı gün, Macaristan’ın Avro’ya katılmak gibi bir zorunluluğu bulunmadığını söyleyerek, mevcut durumda böyle bir adımı “sorumsuzluk” olarak nitelendirdi.

ABD ise, Türkiye ve Avrupa’nın uzağında, Kasım 2012 tarihinde yapılacak seçimlere kilitliydi. Zaten son aylarda Amerika, seçimlerden başka hiçbir şey ile ilgili değildi. Cumhuriyetçi başkan adayları Mitt Romney’in, ilk kez görevdeki ABD Başkanı Barack Obama’yı kamuoyu yoklamalarında geride bıraktığı haberi de 10 Ekim 2012 tarihinde, haber ajanslarından servis edildi. Romney yüzde 49 oranına ulaşırken, Obama’nın yüzde 47’de kaldığı haberi, ABD gündeminin belirleyicisi; Ekim ayı içerisinde iki televizyon düellosunda daha karşı karşıya gelecek olan iki Başkan adayının çekişmesi, gündemin merak edilen konusuydu.

Çok fazla da haksızlık etmeyelim. Hiç şüphesiz Türkiye ile beraber ilerleme raporları açıklanan diğer AB aday ve potansiyel aday ülkelerinde, raporlar görece daha fazla ilgiyle karşılandı. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, İzlanda, Kosova, Karadağ ve Sırbistan'dan oluşan diğer aday ve potansiyel aday ülkeler için 2012 ilerleme raporları, Hırvatistan üyelik yolunda atılmış 'görece' ilk adımlar, ilk raporlardı. Dolayısıyla bir zamanlar Türkiye'de olduğu gibi bu ülkelerde raporlar, heyecan yarattı. Hiç şüphesiz takımın kazananı Hırvatistan'dı. AB üyelik koşulları tamamen kabul edilmiş, 1 Haziran 2013 tarihinde AB'nin 28. üyesi olmak üzere sıraya giren Hırvatistan'da süreç, Üye Devletlerin onayına kaldı. Takımın en fazla eleştirilene ise Sırbistan oldu; ülkeye Kosova ile kalıcı ve sürdürülebilir ilişki içinde olması gerektiği uyarısı yine yapıldı. Komisyon Makedonya ile üyelik müzakerelerinin başlaması yönünde 4. kez çağrı yaparken; Arnavutluk'a gerekli reformları bir an önce yerine getirmesi talebinde bulundu. Bosna-Hersek geçen bir yıllık sürede sınırlı ilerleme kaydettiği gerekçesiyle cezalandırıldı; İzlanda'nın raporunda hızlı ilerleyen teknik sürecin, halk engeline takılabileceği uyarısı vardı.

Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü, aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik 2012 yılı ilerleme raporlarında, Arnavutluk'a 69 sayfa; Bosna-Hersek'e 60 sayfa; Hırvatistan'a 53 sayfa; Makedonya'ya 70 sayfa; İzlanda'ya 46 sayfa; Kosova'ya 47 sayfa; Karadağ'a 66 sayfa; Sırbistan'a 67 sayfa; Türkiye'ye ise 94 sayfa yer verdi. Sayfa sayısı bakımından Türkiye zirvedeydi. Zaten öyle olması da gerekirdi; diğer ülkeler ile kıyaslandığında Avrupa ile en uzun ilişkiye sahip olan aday ülke Türkiye'ydı. Hem bu Türkiye'nin yayımlanan 15. ilerleme raporuydu. Öncesinde Avrupa Komisyonu Sırbistan için 1; Karadağ için 2; İzlanda için 3; Hırvatistan, Makedonya ve Kosova için 8; Bosna-Hersek için 9; Arnavutluk için 10 ilerleme raporu yayımlamıştı. Adı, Avrupa Komisyonu'nun resmi internet sayfasındaki "Aday ve Potansiyel Aday Ülkeler" kategorisinde diğer ülkeler ile beraber geçen Türkiye için ise bu, 15. ilerleme raporuydu. Belki de heyecan eksikliğinin nedeni buydu! Günde binlerce sayfa belge ve içerik üreten Avrupa Komisyonu için, ilerleme raporunun 15. yılında Türkiye'ye sadece 94 sayfa nasip oldu. Demek ki Türkiye ya çok "ilerlemişti", ya da "eleştirilecek çok şey vardı"; veya 15. raporda bile söylenecekler.

Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stefan Füle'nin, 10 Ekim 2012 günü, genişleme paketini kamuoyuna sunduğu basın toplantısında da Türkiye, paragraf olarak en fazla yer tutan ülkediydi. Komisyon Üyesi Füle konuşmasında Bosna-Hersek, İzlanda ve Karadağ'a birer paragraf; Arnavutluk, Hırvatistan, Makedonya ve Kosova'ya ikişer paragraf; Sırbistan'a 3 paragraf; Türkiye'ye ise toplam 4 paragraf ayırdı¹. Aynı gün Komisyon Üyesi Füle'nin, Avrupa Parlamentosu Dış İşleri Komitesi'ne hitaben yaptığı genişleme paketine ilişkin konuşmada da Türkiye, diğer aday ve potansiyel ülkeler ile kıyaslandığında "ayrıcılık" bir yere sahipti. Konuşmasında Füle, tüm aday ve potansiyel aday ülkeler için 1 veya 2 paragraf ayırdı. Türkiye için ise konuşmada tam 3 paragraf vardı. Konuşmasında Türkiye'nin dinamik ekonomisi, stratejik konumu ve önemli bölgesel rolü itibarıyla AB için kilit bir ülke olduğu dile getiriliyor, Üye Devletler arasında uzlaşma olmadığı için son yıllarda kesintiye uğrayan müzakere sürecinin, Pozitif Gündem aracılığıyla tekrar başlamasından duyulan memnuniyet ifade ediliyordu. Tabii Füle konuşmasında eleştirilerini de sıralamayı ihmal etmedi. İfade özgürlüğü, Türkiye'nin AB Dönem Başkanlığı ile ilişkilerini dondurma kararı ve Kıbrıs meselesi, tüm

¹ Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stefan Füle'nin, 2012 Genişleme Paketine ilişkin basın toplantısında gerçekleştirdiği konuşmasının orijinal metnine http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-717_en.htm adresinden ulaşabilirsiniz.

aday ve potansiyel aday ülkeleri ilgilendiren konuşmada yerini aldı. Hazırlıkları süren 4. Yargı Paketi ile Pozitif Gündem'e olan destek övgüyle karşılanırken, Türkiye'nin Konsey Başkanlığı rolüne tam saygı göstermesi uyarısı yinelenmiştir².

Raporların açıklanmasının ardından Türkiye'den ilk tepki AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış'tan geldi. Bakan Bağış, AB Bakanlığı Ortaköy Ofisinde gerçekleştirdiği basın toplantısında, ilerleme raporunun yol gösterici olmaktan büyük ölçüde uzak olduğunu söyledi ve raporu "*Türkiye'nin üyeliğini geciktirme çabalarının bir yansıması*" şeklinde değerlendirdi³. AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış'ın analizi çok daha sertti; hatta kimi noktalarda "(...) AB'nin beden sağlığı kadar, ruh sağlığının da ciddi bir buhran" içerisinde olduğu tespitine kadar. Bakan Bağış 12 sayfalık konuşmasında, AB'yi, ilerleme raporunu ve Avrupa Komisyonu'nu bolca eleştirdi. "(...) Komisyonu'nun 2012 Türkiye İlerleme Raporu, hem Avrupa'da, hem Türkiye'de Türkiye'yi AB'den uzaklaştırmak isteyen çevrelerin elini güçlendirebilecek unsurlar içermektedir. Ama hiç heveslenmesinler, bu işin başından itibaren söylediğimiz gibi Türkiye'nin havlu atmaya, Türkiye'nin fişi çekmeye niyeti yoktur (...); "AB kendisine yanlış kılavuzlar seçmiştir", "aynaları kırık", "Adalet ve hakkaniyetten uzaklaşan, gerçeklere gözlerini kapayan, barış, demokrasi ve özgürlük çağrılarını kulaklarını tıkayan bir AB insanlığa umut veren değil, dünyayı endişeye sevk eden bir AB'dir", "Attığı imzanın arkasında durmayanlar AB'nin güvenilirliğini zedelerken kendi ülkelerinin onurlarını da ayaklar altına aldıklarının farkına varmalıdır" cümleleri, Bakan Bağış'ın konuşmasının satır başlarıydı.

Bakan Bağış'ın ardından Ankara'dan gelen bir diğer "ilk" tepkinin adresi Dışişleri Bakanlığıydı. Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan resmi açıklamada, ilerleme raporunda olumlu unsurlardan çok, olumsuz unsurlara yer verildiği ve bu nedenle Raporun "*denge*siz" bulunduğu ifade edilirken, "*Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak, AB'nin kendi hatası sonucu ithal ettiği Kıbrıs sorununa taraf olması değil, çözüme katkı sağlaması beklenir. Bu da ayrımcı ve taraflı tutumunu gözden geçirmesiyle mümkündür*" ifadesi yer aldı⁴. Raporun sıcaklığıyla 10 Ekim 2012 günü birçok yorum yapıldı. Örneğin Sanayi Bakanı Zafer Çağlayan, AB'nin "*ikiyüzlü, riyâkar, insanlık suçu işleyen bir kurum*" olduğunu dile getiriverdi⁵; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nihat Ergün raporu hazırlayanlara "*görevlerini daha düzgün yapmalılar*" uyarısında bulundu⁶. Ama belki de değerlendirmeler arasında en çarpıcı olanı, Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Helene Flautre'nin "*AB sürecinde herhangi bir ilerleme yokken bu*

² Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stefan Füle'nin 2012 Genişleme Paketine ilişkin Avrupa Parlamentosu Dış İşleri Komitesi'ne hitaben yaptığı konuşmanın orijinal metnine http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-708_en.htm adresinden ulaşabilirsiniz.

³ AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış'ın, 2012 Türkiye İlerleme Raporunu değerlendirdiği basın toplantısında yaptığı konuşmanın orijinal metnine http://www.abgs.gov.tr/files/haberler/2012/sayin_egemen_bagis_in_2012_turkiye_ilerleme_raporu_degerlendirilmesi_nihai_konusma.pdf adresinden ulaşabilirsiniz.

⁴ Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?3fc6582e-a37b-40d1-847a-6914dc12fb60>, erişim tarihi: 12 Ekim 2012.

⁵ Milliyet, <http://siyaset.milliyet.com.tr/bakan-caglayan-ab-riyakar-ve-iki-yuzlu-siyaset/siyasetdetay/16.10.2012/1612711/default.htm>, erişim tarihi: 1 Ekim 2012.

⁶ Zaman, <http://www.zaman.com.tr/politika/ergun-ab-raporunu-hazirlayanlar-gorevini-daha-duzgun-yapmali/2003427.html>, erişim tarihi: 1 Ekim 2012.

rapora ilerleme raporu demek kandırmaca” şeklindeki açıklamasıydı⁷. Hiç şüphesiz en “dışa vurumcu” olanı da Meclis Anayasa Komisyonu Başkanı Milletvekili Burhan Kuzu’nun ilerleme raporunu atmasıydı. CNNTÜRK’ün canlı yayınında raporu değerlendiren Kuzu, “Rezil, çöpe atılacak bir rapor. Çöp yok ama aşağıya atıyorum” demiş, raporu elinde fırlatmıştı.

11 EKİM 2012, PERŞEMBE: NOBEL’İ KİM ALACAK?

● ● ●

15 yılda üretilen raporların siyasi kriterler bölümünde her yıl, Türkiye’nin siyasi fotoğrafı yeniden çekildi. Hiç şüphesiz bu fotoğraflara tek tek bakıldığında, sadece eleştirileri yakalamak ve eleştirilere odaklanmak çok daha kolay; ancak fotoğraflar arka arkaya bir albüm gibi sıralandığı zaman Türkiye’nin siyasi kriterler alanında geçirdiği büyük dönüşümü gözden kaçırmak imkânsız. O yüzden belki de, raporu yazarların, raporu okuyanların ve eleştirenlerin, ilerleme raporları albümüne bakmalarında fayda var: gerçek ilerlemeyi ve gerçek gerilemeyi görebilmek için.

● ● ●

Ve takvim sayfaları çevrildi, 10 Ekim 2012 geride kaldı. Türkiye, Avrupa ve dünya gündemine kaldığı yerden devam etti. Türkiye-Suriye arasındaki gerilime Rusya boyutu da eklendi; Türkiye’nin gündemi yine Suriye oldu. Avrupa, kaldığı yerden ekonomik kriz mesaisine; ABD ise Başkanlık seçimi gündemine geri döndü. Türkiye’de bazı köşe yazarları ilerleme raporunu 11 Ekim tarihli köşelerinde yorumladı; birçoğunun ise gündeminde yine Suriye vardı. Raporu ele alanlar da Helene Flautre’dan farklı bir yorum yapmadı: “*bu neyin ilerlemesi?*” sorusu yazıların temel sorusuydu. Ancak kimse Komisyonu’nun ilerleme raporları ile yayımladığı genişleme stratejisine değinmedi... “*bu neyin stratejisi?*” diye sormadı.

Çöpe atılan ilerleme raporuna AB’den tepki gecikmedi. Komisyon, AB’ye aday tüm ülkelerin ilerleme raporlarının yansız ve nesnel bir şekilde kaleme aldığını hatırlatarak, eleştirilerin her zaman yaşanan somut olaylarla gerekçelendirildiğine vurgu yaptı. Meclis Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu’nun, raporu canlı yayında çöpe atmasının ise “*yersiz*” olduğu vurgulandı, “*bu görevde bulunan birinin yapmaması gereken bu davranışın son derece üzücü olduğu*” ifade edildi⁸.

Bu hengâmede AB’ye Nobel Barış Ödülü verilmesi tartışmalara başka bir çeşni katıverdi. Rapordan çok, rapora tepkileri tartışan Türkiye ve AB gündemi, yepyeni bir malzeme kazandı. “*Ödülü kim alacak?*”, “*Para ödülü nereye harcanacak?*” soruları gündemi meşgul etmeye başladı. Sonuçta ortada 10 milyon İsveç Kronu (1 milyon 165 bin avro) gibi büyük bir ödül vardı. Avrupa Konseyi Başkanı Herman Van Rompuy’un, “*Umarım tüm AB Devlet ve Hükümet Başkanları Aralık ayında Oslo’daki kutlamalara katılma fırsatı bulur*” yönündeki tweet’i şaşkınlık yarattı⁹. Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz, Oslo’da verilecek Nobel Barış Ödülü’nü Birlik adına AB Konseyi Başkanı Herman Van

⁷ Zaman, <http://www.zaman.com.tr/dis-haberler/bunun-neresi-ilerleme-raporu/2001186.html>, erişim tarihi: 12 Ekim 2012.

⁸ NTVMSNBC, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25390080/>, erişim tarihi: 12 Ekim 2012.

⁹ Twitter, <https://twitter.com/euHvR>, erişim tarihi: 19 Ekim 2012.

Rompuy, Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ve kendisinin alacağını söyledi¹⁰. Avrupa Komisyonu'nun İçişlerinden Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström ise, "Neden 27 çocuğu Nobel ödülünü alması için Oslo'ya göndermiyoruz?" sorusuyla tweet attı ve tartışmaya katıldı¹¹. En ilginç tekliflerden birinin sahibi ise, Finlandiya'nın Dışişleri Bakanı'na aitti. Dışişleri Bakanı Erkki Tuomioja, Malmström'ün teklifini daha geliştirerek ödül töreninde AB'yi 27 çocukla, 2. Dünya Savaşı'na şahit olmuş 27 kişinin temsil etmesini istedi¹².

BİR, İKİ, ÜÇ... ON ÜÇ, ON DÖRT, ON BEŞ

Dedik ya bu yazının amacı, ilerleme raporu üzerinde derin tartışmalar, analizler yapmak değil. Türkiye'de ve Avrupa'da genişlemeye, Türkiye'nin adaylık sürecine olan ilgiye paralel olarak ilerleme raporlarına "kenarından dolaşarak" bakmak. Rapordan çok, rapor sonrasındaki eleştirilere ve değişen gündeme değinmek. Bunu yaparken de sayıları kullanmak. Belki de Türkiye-AB ilişkilerinin geçmişinden hareketle geleceğe dönük bir denklem çıkarmak! Belki de çözülemeyen bir matematik sorusu bulmak. Az önce dediğimiz gibi, sayılar ile raporlar arasında bir ilişki kanıtlama imkânı belki de hiç mümkün olmayacak veya belki de bu yazı daha derin bir çalışma için ilk adım olacak.

Avrupa Komisyonu'nun 2012 İlerleme Raporu, Türkiye'nin 15. ilerleme raporuydu. İlk rapor 1998 yılında yayımlanmıştı ve tüm ekleri dâhil 57 sayfaydı. Yıllar içerisinde sayfa sayısı bakımında rapor büyük değişiklikler gösterdi (bkz. Tablo 1). Sayfa sayısı 2002, 2003,2004 ve 2005 yıllarında tırmanışa geçti: bu gayet anlaşılır bir gelişmeydi. Malum o yıllarda Türkiye, AB ile müzakere sürecine başlamak üzereydi ve adaylık statüsüne bugünden çok daha yakın, Türk kamuoyu AB üyeliğine çok daha sıcaktı. 2006 yılı ile birlikte, düşüş başladı. Bu yıl yayımlanan raporun sayfa sayısı, 2000 yılında yayımlanana neredeyse yakındı.

Raporun en merakla beklenen ve üzerinde fırtınaların koptuğu "Siyasi Kriterler" bölümü için de benzer bir seyir vardı. 2002,2003 ve 2004'te siyasi kriterler, raporda daha fazla yer buldu (bkz. Tablo 1). Malum o dönemde Türkiye, AB yolundaki en ciddi adımlarını atmış; 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. Uyum Paketlerini hazırlamış; Anayasal değişikliklere imza atmış; Yeni Ceza Kanunu'nu yürürlüğe koymuştu. 2006 yılında ise düşüş keskindi. 2009 yılından sonra, eleştiriler artmış olacak ki, siyasi kriterler bölümü rapordaki ağırlığı açısından yine kendini toparladı. Hatta siyasi kriterlerin, ilerleme raporundaki ağırlığına baktığımız zaman, 2011 ve 2012 yılları, siyasi kriterlerin raporda yüzde 30'undan fazlasını meşgul eden parçası haline geldi. Demek ki Türkiye, yıllar ilerledikçe teknik müzakerelerde ilerlemiş, ancak siyasi kriterlerde takılmıştı; veya siyasi kriterlerde çıta, her geçen yıl daha yukarıya taşınıyordu, Avrupa tarafından.

¹⁰ Avrupa Parlamentosu, http://www.europarl.europa.eu/the-president/en/press/press_release_speeches/press_release/2012/2012-october/press_release-2012-october-12.html, erişim tarihi: 19 Ekim 2012.

¹¹ Twitter, <https://twitter.com/MalmstromEU>, erişim tarihi: 19 Ekim 2012.

¹² EUObserver, <http://euobserver.com/news/117926>, erişim tarihi: 19 Ekim 2012.

Tablo 1: Yıllar itibariyle İlerleme Raporlarının Sayfa Sayıları

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İlerleme Raporu (Sayfa sayısı)	57	58	82	123	161	148	187	146	82	82	91	94	104	110	94
Siyasi Kriterler (Sayfa sayısı)	13	9	12	21	33	34	46	34	21	21	24	29	34	40	31
Oran (İlerleme Raporu/Siyasi Kriterler) (%)	22	15	14,6	17	20,4	23	24,5	23,2	25,6	25,6	26,3	30,8	32,6	36,3	32,9

* Söz konusu sayfa sayıları İngilizce orijinal metinler göz önüne alınarak belirtilmiştir.

** Söz konusu raporların İngilizce orijinal metinlerine, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun resmi sitesinden ulaşabilirsiniz (<http://www.avrupa.info.tr/tr/turkey-the-eu/accession-negotiations.html>)

● ● ●

15 yılda birçok konu, kişi, mekân ve olay bir şekilde ilerleme raporlarında yer aldı. Bu çerçeveden bakıldığında, ilerleme raporlarının Türkiye'nin son 20 yıllık siyasi tarihine ışık tutan önemli bir kaynak olduğu gerçeği apaçık ortada.

● ● ●

15 yılda, 15 ilerleme raporunda her konu ele alındı. Demokrasi, Anayasa, Parlamento, Cumhurbaşkanı, hükümet, asker, güvenlik güçleri; kamu yönetimi, sınır yönetimi, yerel yönetimler; yargı sistemi, eğitim sistemi; yolsuzlukla mücadele, ayrımcılıkla mücadele, terörle mücadele, uyuşturucuyla mücadele, işkenceyle mücadele; uluslararası insan hakları, sivil haklar, siyasi haklar, kadın hakları, çocuk hakları, hükümlü hakları, sendikal haklar, işçi hakları, mülkiyet hakkı, kültürel haklar, eşcinsel hakları, hayvan hakları; düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, din özgürlüğü, basın özgürlüğü; idam cezası, vicdani ret, kürtaç; cezaevleri, tutukevleri, Cem evleri, camiler, kiliseler, manastırlar; Aleviler, Ermeniler, Museviler, Yehoda Şahitleri, Hıristiyanlar, Müslüman olmayan azınlıklar, diğer azınlıklar, mülteciler, sığınmacılar, roma kökenli vatandaşlar, kadınlar, çocuklar, sosyal olarak dezavantajlı kişiler, mülteciler, Türkiye'de yaşayan yabancılar, eşcinseller; Kıbrıs sorunu, Ermeni sorunu, Kürt

sorunu...

15 yılda, 15 ilerleme raporunda İngilizcenin tüm marifeti kullanıldı. Olumlu cümleler, olumsuz cümleler, tarafsız (nötr) cümleler. Kimi gelişmeler “*memnuniyetle karşılandı*”, kimileri “*endişeleri arttırdı*”. İlerleme bile üçe ayrıldı: “*ilerleme var*”, “*sınırlı ilerleme*”, “*ilerleme yok*”. Hatta iki harften oluşan bir kelimenin bile, Türkiye ile AB arasındaki hassas dengeyi nasıl bozabildiğine şahit olduk raporlarda. İlerleme raporlarını yakından takip edenler hatırlayacaktır: 8 Kasım 2006 yılında yayımlanan 2006 İlerleme Raporu öncesinde, “Öcalan krizi” gündemi sarsmıştı. Raporun taslağında terör örgütü PKK'nın lideri Abdullah Öcalan'dan “Bay Öcalan” (Mr. Öcalan) diye bahsedilmesi kıyametin kopmasına yetmişti¹³. Neden kopmasın ki? Bir yıl önceki raporun nihai halinde PKK Lideri

¹³ Vatan, haber.gazetevatan.com/0/92071/1/Haber, erişim tarihi: 22 Ekim 2012.

önüne hiçbir sıfat konmadan, hatta ön adına bile yer verilmeden sadece “Öcalan” olarak anılmıştı. Oysa 2006 yılı ilerleme raporu taslağında, PKK’dan “terör örgütü” olarak bahsedilmesine rağmen, örgüt liderine “Bay Öcalan” denmesi Türk tarafının tepkisine neden oldu.. Kriz kısa sürede aşıldı, raporun nihai halinde, iki harfli “Mr.” kelimesi silindi, olay tatlıya bağlandı.

15 yılda üretilen raporların siyasi kriterler bölümünde her yıl, Türkiye’nin siyasi fotoğrafı yeniden çekildi. Hiç şüphesiz bu fotoğraflara tek tek bakıldığında, sadece eleştirileri yakalamak ve eleştirilere odaklanmak çok daha kolay; ancak fotoğraflar arka arkaya bir albüm gibi sıralandığı zaman Türkiye’nin siyasi kriterler alanında geçirdiği büyük dönüşümü gözden kaçırmak imkânsız. O yüzden belki de, raporu yazarların, raporu okuyanların ve eleştirenlerin, ilerleme raporları albümüne bakmalarında fayda var: gerçek ilerlemeyi ve gerçek gerilemeyi görebilmek için.

Türkiye’ye ilişkin 15 ilerleme raporunun toplam sayfa sayısı 1.619. Siyasi kriterlerin toplam sayfa sayısı ise 402. Yani siyasi kriterin toplamı, tüm raporların neredeyse dörtte biri (yüzde 24,8). Dedğimiz gibi tüm siyasi kriterler bölümüne mercek tutmak, kullanılan terimlere ve kullanılış şekillerine bakmak çok daha uzun bir çalışmanın konusu. Onun yerine daha kolay ve basit bir çalışma yapalım istedik: tamamen rastgele seçtiğimiz 50 kelimeyi (ilerleme raporlarının, sadece siyasi kriterler bölümünde taranan 50 kelime için bkz. Tablo 2), 15 ilerleme raporunda taradık. Yıllar itibariyle kullanım sıklıklarına baktık. Karşımıza ilginç tespitler yapabileceğimiz bir veri çıktı.

Tablo 2: 1998-2012 Türkiye İlerleme Raporlarının Siyasi Kriterler Bölümünde Taranan 50 Kelime

Kürt (...)	OPCAT	Terörle Mücadele	Loizidou	Sivil Toplum
Ermeni	RTÜK	Orhan Pamuk	Cem Evi	Ombudsman
Şemdinli	İşkence	Elif Şafak	Ergenekon	Şiddet
EMASYA	Kötü Muamele	Doğan Medya	GAP	Diyarbakır
Madde 301	İstanbul Protokolü	Tarafsızlık	Bozcaada	Cinsiyet Eşitliği

Alevi	Terör	LGBTT	Kültürel	ÜİYEK
Ekümen (...)	Dokunulmazlık	Müslüman-olmayan	Töre Cinayetleri	ILO
Kadın	Madde 302	Yehova Şahitleri	Saydamlık	Türk Silahlı Kuvvetleri
Roman	Ceza Kanunu	Venedik Komisyonu	Hesap Verebilirlik	Tarafsızlık
Kıbrıs	Hrant Dink	Heybeliada	Katılımcı	Etkinlik

* Söz konusu kelimeler raporlarda İngilizce olarak taranmıştır.

15 YILA, 50 KELİME, 10 KONU

15 yılda ilerleme raporlarında neler yoktu ki? Hrant Dink, Elif Şafak, Orhan Pamuk, Halil Savda, Rahip Santoro, Süleyman Demirel, Tansu Çiller, Mesut Yılmaz, Recep Tayyip Erdoğan, Loizidou, Xenides-Arestis; Heybeliada, Gökçeada, Bozcaada, Şemdinli, Diyarbakır, Van, İstanbul, İzmir, Gazimagusa; cezaevleri, tutukevleri, cem evleri, camiler, kiliseler, manastırlar; yargının etkinliği, yargının bağımsızlığı, yargının tarafsızlığı, yargının adaleti, yargının kapasitesi; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, mülteciler, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, yabancılar, azınlıklar, eşcinseller, askerler, siviller, bürokratlar, Romanlar, Ermeniler, Kürtler; AKP, CHP, DYP, ANAP, BDP... Hatta birçoğumuzun varlıklarından ilerleme raporları sayesinde haberdar olduğumuz Yehoda Şahitleri. 15 yılda birçok konu, kişi, mekân ve olay bir şekilde ilerleme raporlarında yer aldı. Bu çerçeveden bakıldığında, ilerleme raporlarının Türkiye'nin son 20 yıllık siyasi tarihine ışık tutan önemli bir kaynak olduğu gerçeği apaçık ortada. Seçilen kelimeler açısından bakıldığında ise, ilerleme raporlarının siyasi kriterler bölümlerinde en çok kullanılan terimlerin sıralaması (bir yerde Türkiye-AB ilişkileri gündemini oluşturan ana maddelerin listesi) şu şekilde karşımıza çıkıyor (bkz. Tablo 3). İşte size 15 ilerleme raporunun "TOP-10" listesi.

Tablo 3: 1998-2012 Türkiye İlerleme Raporlarının Siyasi Kriterler Bölümünde En Fazla Tartışılan 10 Konu

1. Kürt (...)
2. Terör
3. İfade Özgürlüğü
4. Yargı
5. Kıbrıs
6. İşkence ve kötü muamele
7. Cinsiyet Eşitliği
8. Kadın Hakları
9. Ergenekon
10. ILO Sözleşmesi

TOP-10 listesinde sürpriz yok. *Kürt sorunu* ve bağlantılı olarak *terör*, gündemin en önemli başlığı. İlk raporlarda Kürt meselesi ve terör arasındaki bağlantı, siyasi yönden çok daha fazla su yüzüne çıkıp, Kürt meselesi daha çok “silahlı çatışma” çerçevesinde ele alınırken, ilerleyen yıllarda Kürt meselesinin siyasi olduğu kadar, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarının da değerlendirilmeye başlandığı görülüyor. Bu çerçevede Kürtçe eğitimden, Kürtçe yayına; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin ekonomik kalkınmasından, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin haklarına kadar çok çeşitli konular raporlarda kendilerine yer buluyor. Ayrıca raporlar incelendiğinde, siyasetin Kürt sorununun çözümünde ortak akıl arayışlarının hızlandığı ve “silahsız, siyasi çözüme” doğru bir evrilme yaşandığı genelde “memnuniyet verici” gelişmeler olarak nitelendiriliyor. Bu çerçevede sivil ve demokratik haklar, çok daha fazla Kürt sorunu ile özdeşleştiriliyor.

Listenin ilk üçünde yer bulan bir diğer konu: *ifade özgürlüğü*. İlerleme raporlarının bu kavramla tanışmasının özellikle 2004 yılından sonra olduğunu ve son raporlarda gündemin, düşünce ve ifade özgürlüğü çerçevesinde belirlendiğini not etmekte fayda var. Bu kapsamda ifade özgürlüğü, ilerleme raporlarının yeni konularından birini oluşturuyor. İfade özgürlüğü çerçevesinde bağlantılı kullanılan terimler: Madde 301, Madde 302, Orhan Pamuk, Hrant Dink, Elif Şafak, Ergenekon, Balyoz, basın özgürlüğü, oto-sansür, Doğan Medya, terörle mücadele, cezaevindeki gazeteciler vb. Özellikle 2003-2008 yılları arasından yayımlanan raporlarda TCK 301. Maddesi'nin AB tarafından sıklıkla eleştirildiği görülürken, takip eden yıllarda eleştirilerin yerini, söz konusu maddede yapılan değişikliklerden duyulan memnuniyet alıyor. Ancak ifade özgürlüğü, 2011 ve 2012 yıllarına ait ilerleme raporlarının tekrar ana maddelerinden biri olurken, ifade özgürlüğünü de ilk 10 listesinin 3. sırasını taşıyor. Yeni raporlarda ifade özgürlüğü, özellikle devam eden yargı süreçleri ile ve basına yönelik baskı ile anılmaya başlanıyor; yazarların, gazetecilerin, akademisyenlerin ve gazetelerin kendi kendilerine uyguladığı oto-sansür, ilerleme raporlarına giriyor. 2007 yılında Ümraniye’de bir gecekondu da 27 el bombasının bulunması ile başlayan ve halen 400’e yakın sanığın yargılandığı *Ergenekon Davası* süreci de, özellikle son yıllara ait ilerleme raporlarının en duyarlı olduğu konulardan biri.

İlerleme raporlarının bir diğer önemli başlığı ise *yargı sistemi*. Müzakere sürecinde 23 numaralı “Yargı ve Temel Haklar” başlığında da ele alınan yargı sistemi, uzun yıllardır ilerleme raporlarında popülaritesini korumayı başarıyor. Yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı, etkinliği ve kapasitesi konuları, neredeyse her raporda bolca ele alınıyor: yine olumlu, olumsuz ve nötr cümleler ile. Ancak özellikle 2009 yılından itibaren, Türkiye’nin yargı reformu ile 2008 ve 2010 Ulusal Programları çerçevesinde

yürüttüğü çalışmalar, bu konunun daha “memnuniyet verici” şekilde yorumlanmasını sağlıyor. Anayasa değişikliği ile neredeyse yenilenen tüm yargı sistemi 2011 İlerleme Raporu’nda övgüyle bahsedilirken, son yılın raporunda yaşanan sıkıntılar dile getiriliyor ve acil önlem çağrıları tekrarlanıyor.

Kıbrıs sorunu, aynen Kürt meselesi ve terörde olduğu gibi, TOP-10 listesinin sürpriz olmayan konularından. Türkiye ile AB arasındaki teknik müzakere sürecinin neredeyse durma noktasına gelmesinde en büyük paya sahip olan Kıbrıs sorunu, 2004 yılında Ada’da yapılan referandum, Türkiye’nin GKRY bandıralı gemiler ile uçaklarına limanlarını açmama kararı, mülkiyet kararları vb. çerçevesinde ele alınıyor. Aynen Kürt meselesi ve terör sorununda olduğu gibi, ilerleyen raporlarda Kıbrıs sorununun siyasiden öte, kültürel, sosyal, insani ve ekonomik boyutları ele alınıyor; insan haklarına dikkat çekiliyor.

Türkiye’nin ilk dönemde notunu iyiden iyiye kıran konulardan bir başkası ise *işkence* ve *kötü muamele*. Özellikle 1999 yılına kadar yazılan ilerleme raporlarında Türkiye’nin işkence ve kötü muamele karnesindeki eksiklikler vurgulanırken, 1999 yılından itibaren bu durumun hızlı bir şekilde düzelmeye başladığı ifade ediliyor. Hatta ilk raporlarda Türkiye’de görülen işkence ve kötü muamele vaka sayısının “*endişe verici*” ve “*aşırı*” olduğu vurgulanırken, son raporlarda bu konudaki vaka sayılarının, mevcut olmasına rağmen, daha az olduğu ifade ediliyor. Bu, askeri müdahale tarihi oldukça yakın ve kabarık olan bir ülke için anlaşılabilir bir durumken, özellikle 2002 yılından itibaren “*işkence ve kötü muameleye karşı sıfır tolerans*” politikasının hükümetler tarafından takip edilmesi, durumu değiştiren bir unsur. Hatta 2004 İlerleme Raporu’nda Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi Başkanı’na atıfta bulunularak, “(...) herhangi bir Avrupa Konseyi üye ülkesinde, bu alanda Türkiye’de uygulanandan daha ileri seviyede hükümlere rastlamak zor olur” deniliyor. Ancak yine de özellikle son yıllarda, işkence ve kötü muamelenin, güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanımı ekseninde tekrar ilerleme raporlarının gündemine girdiğini de hatırlatmakta fayda var.

Cinsiyet eşitliği ve *kadın hakları* da ilerleme raporlarında Türkiye’nin karne notunun hızla iyileştiği alanlardan bir tanesi. Kadın konusu çok farklı açılardan ele alınmakla birlikte (işgücü piyasası, eğitim, sosyal olanaklar, dışlanma, hizmetlerden yararlanma, karar alma mekanizmaları gibi), özellikle bu alanda Türkiye’nin hukuksal altyapısının güçlü olduğu, ancak uygulamada sorunların yaşandığı vurgulanıyor. Yasal olarak TBMM’de Cinsiyet Eşitliği Komisyonu veya 2011 Anayasa değişikliği paketi ile cinsiyet-eşitliği bakış açısının siyasi, ekonomik ve toplumsal düzeylerde uygulanmaya başlanması memnuniyet verici olarak karşılanırken, düzenlemelerin uygulamada hayata geçirilmesinde yaşanan zorluklar, düşük rakamlar ve oranlar ile seslendiriliyor. Özellikle son yıllara ait raporlarda, Türkiye’de kadın, işsizlik, sosyal güvenceden mahrumiyet, eğitimsizlik, fakirlik, şiddet, töre cinayeti, temsil edilememe, sosyal dışlanma, başörtüsü gibi kelimeler ile beraber kullanılıyor. Örneğin 2011 İlerleme Raporu’nda, 2011 yılı boyunca 356 kadının aile içinde uğradığı şiddet sonucu hayatını kaybettiği; kadınların işgücü piyasasında oranının yüzde 24 olduğu; 550 milletvekilinden ise sadece 78’inin kadın olduğuna dikkat çekiliyor. Her ne kadar Türkiye bu alanda hızlı bir gelişim gösterse de, rakamların istenilen düzeye ulaşmadı eleştirisi yıl be yıl dillendiriliyor.

Sendikal haklar ve *işçi hakları* da, ilerleme raporlarında duyarlılığın en fazla olduğu konuların başında. Bilindiği üzere sendikal haklar, 19 numaralı “Sosyal Politika ve İstihdam” başlığının müzakerelere açılmasında Avrupa tarafının belirlediği açılış kriterlerinden bir tanesi. Bu konu söz konusu başlıkta da

yoğun bir şekilde ele alınırken, siyasi kriterler bölümünde de bolca eleştiriliyor. Bu konuya ilişkin ise herhangi bir gelişmeden veya “memnuniyet verici” olmaktan bahsetmek neredeyse imkânsız.

● ● ●

“bu neyin ilerlemesi?” diye soranlara sormak iyi olurdu, “bu neyin stratejisi?” diye. Raporda ilerleme tartışılırken, bunda biraz da Merkel’in, Sarkozy yönetiminin, Annan Planı’nda Güney’in verdiği “hayır” cevabının ceremesini Türkiye çekerken, GKRY’deki çözümsüzlüğü körükleyen Avrupa’nın veya Avrupa’nın göbeğinde en üst düzey mahkemeler “hukuksuzdur” derken, kaldırılmayı bir kenara bırakın, yumuşamayan vize rejiminin rolü yok mu?

● ● ●

İlerlemenin bile üçe ayrıldığı Türkiye İlerleme Raporlarında ele alınan konulara genel olarak bakıldığında ilginç bir başka konu daha göze çarpıyor. Basit bir kelime sayımı ile değerlendirdiğimiz 15 ilerleme raporuna, bir albüm şeklinde baktığımız zaman, kimi konuların sürekli gündemi meşgul ettiği; kimi konuların zaman içerisinde daha ön plana çıktığı; kimi konuların önemini yetirdiği ve hatta hiç bahsedilmediği; kimi konuların ise “donmuş” şekilde raporlarda tekrar tekrar yinelendiği görülüyor.

Örneğin Kürt meselesi, Kıbrıs sorunu, düşünce ve ifade özgürlüğü, cinsiyet eşitliği, sendikal haklar ve işçi hakları gibi konular gündemde sürekli yerlerini muhafaza ediyor. Hatta en büyük tartışmalarda bu noktalar üzerinden yapılıyor. Yıllar itibariyle Roman kökenli vatandaşlar ile ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin hakları, Ermeni soykırımı iddiaları çerçevesinde yaşanan gelişmeler, Ombudsmanlık, yolsuzlukla mücadele, silahlı kuvvetler, yargı sistemi gibi konular önem kazanmaya ve ilerleme raporlarında daha sık kullanılmaya başlarken; ifade özgürlüğü çerçevesinde 301. Madde, idam cezası, ana dilde yayın, askeri güçlerin sivil denetimi gibi konuların, Türkiye’nin gerçekleştirdiği yasal düzenlemeler ile artık ilerleme raporlarında isimlerinin bile geçmediği görülüyor. Belki de bu tespitin en ilginç maddesi ise “donmuş” olarak adlandırabileceğimiz konular. Örneğin vicdani ret ve dokunulmazlıklar. Her ilerleme raporunda kısa bir cümle bile olsa yer alan bu konularda Türkiye ileriye dönük bir adım atmıyor; ama Avrupa Komisyonu da bunları yazmadan edemiyor.

“BU NEYİN İLERLEMESİ?” – “BU NEYİN STRATEJİSİ?”

Matematik. İnsanlık tarihinin en eski bilimlerinden biri. Galileo Galilei “*Tabiat, matematik dilinde yazılmıştır*” der. İlerlemenin temelinde matematiğin olduğu da bir gerçektir; çünkü ilerleme daha iyiye ve daha mükemmele doğru değişimdir; son yıllarda eleştirenleri çok olsa da, aynen Avrupa Komisyonu’nun hazırladığı raporlarda arzu edildiği gibi.

Sonuç olarak... En başta söylediğimizi yeniden hatırlatalım: sayılar ile raporlar arasında bir ilişki kanıtlama imkânı belki de hiç mümkün olmayacak. Ancak ilerleme raporlarının bir-iki sayfadan oluşmadığı da bir gerçek. Birçok alanda Türkiye’nin yapıp yapmadıkları inceleniyor raporlarda. Özellikle son raporda ifade özgürlüğü, adil yargılanma, yargı bağımsızlığı gibi konularda ciddi eleştiriler var; daha önce de oldu; bundan sonra da olacak. Ancak her eleştiriye hakaret, her eleştireni derin bir komplonun piyonu zannetmek de biraz haksızlık. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, raporları bir “aile albümü”ymüşçesine değerlendirence, gerçek ilerlemeyi yakalamak mümkün oluyor. O yüzden

rapordan bir referans kaynağı olarak bahsedenleri neredeyse aforoz etmek çok doğru bir tavır değil. Son söz ise Avrupa'ya: *"bu neyin ilerlemesi?"* diye soranlara sormak iyi olurdu, *"bu neyin stratejisi?"* diye. Raporda ilerleme tartışılırken, bunda biraz da Merkel'in, Sarkozy yönetiminin, Annan Planı'nda Güney'in verdiği *"hayır"* cevabının ceremesini Türkiye çekerken, GKRY'deki çözümsüzlüğü körükleyen Avrupa'nın veya Avrupa'nın göbeğinde en üst düzey mahkemeler *"hukuksuzdur"* derken, kaldırılmayı bir kenara bırakın, yumuşamayan vize rejiminin rolü yok mu?